

GAZETECİLİK

HAK VE ÖZGÜRLÜKLER DEKLARASYONU II - 2025

Dijital Tekeller Karşısında Gazetecilik Deklarasyonu
Yerel Medya Deklarasyonu

MEDYA

MEDYA DAYANIŞMA GRUBU

Basın Konseyi, **Çağdaş Gazeteciler Derneği**, Disk Basın-İş, **Gazeteciler Cemiyeti**, İzmir Gazeteciler Cemiyeti, **Parlamento Muhabirleri Derneği**, Türkiye Gazeteciler Sendikası, **Foto Muhabirleri Derneği**, Türkiye Haber Kameramanları Derneği, **Diplomasi Muhabirleri Derneği**, Ekonomi Muhabirleri Derneği, **Haber-Sen**

Medya Dayanışma Grubu

Başın Kenteşyl, Çağdaş Gazeteciler Derneğı, Disk Bazen İş, Gazeteciler Cemiyeti, Haber-Sen, İzmir Gazeteciler Cemiyeti, Parlamento Muhabirleri Derneğı, Türkiye Gazeteciler Sendikası, Foto Muhabirleri Derneğı, Türkiye Haber Kameramanları Derneğı, Diplomatik Muhabirleri Derneğı, Ekonomi Muhabirleri Derneğı

KATKIDA BULANANLAR

Ahmet Sabancı, **Akan Abdula**, Ali Südem, **Ali Yiğit**, Ayşe Sayın, **Barış Altıntaş**, Barış Avşar, **Çağrı Kaderoğlu Bulut**, Can Ertuna, **Cengiz Demirel**, Ceren Bayar, **Ceren Sözeri**, Dilek Gappi, **Emre Kızılkaya**, Eray Özer, **Ercan Atay**, Erol Önderoğlu, **Faruk Bildirici**, **Faruk Çayır**, Fatih Sevinç, **Fusun Sarp Nebil**, Gökhan Durmuş, **Gökhan Erzurumoğlu**, Hafize Akıncı, **Hakkı Özdal**, Halis Olcay, **Hediye Levent**, Kemal Aktaş, **Kerem Altıparmak**, Kemal Göktaş, **Mehmet Şafak Sarı**, Semra Topçu, **Sertuğ Çiçek**, Sevilay Çelenk, **Şeyda Ertekin**, Tarık Çelenk, **Tirşe Erbaysal**, Tolga Balcı, **Ünsal Ünlü**, Vahap Güner, **Yasemin Inceoğlu**, Gazeteciler Cemiyeti Basın Evi Ekibi

DİJİTAL TEKELLER KARŞISINDA GAZETECİLİK (2025)

GİRİŞ

Dijital tekeller, son yılların en etkili küresel ve toplumsal olgularının başında geliyor. Ekonomik ve teknolojik yoğunlaşmanın sonucu olan tekeller, artık siyasal-kültürel gündemlerin ve insani deneyimlerin ayrılmaz parçası olarak yer ediniyor.

En yaygın biçimini dijital platformlar ve yapay zeka araçları olarak gördüğümüz bu tekellerin başını ABD merkezli beş büyük şirket (Google, Amazon, Meta, Apple, Microsoft) çekiyor. Bu şirketlerin insan ve toplum yaşamı üzerinde kurdukları hakimiyet, karşılıksız erişebildikleri geniş veri setleri, bunları ticari ve si-

yasi amaçlarla kullanma imkanları ve etkili kamusal-hukuksal denetimden yoksun olmaları yeni bir dijital sömürgecilik sistemi yaratmış durumda.

Dijital tekeller ve kurdukları hakimiyet, gazetecilik ve ifade özgürlüğü alanı için de geçerli. Dijital tekeller ve yapay zeka araçları günümüzde gazetecilik eserlerinin kamuoyuna ulaşmasının neredeyse tek ve en etkili aktörleri haline gelmiş bulunuyor. Haberlerin görünürlüğünde, trafiğinin oluşmasında ve medyanın reklam gelirleri üzerinde hem belirleyici konumdadılar hem de denetimsiz bir kontrole sahipler. Aynı zamanda yayıncı kuruluşların ve gazetecilerin eserleri üzerinden her yıl milyarlarca dolar kâr elde ediyorlar.

Buna karşın gazetecilik eserlerinin kullanımını üzerinden elde ettikleri kârlardan asıl üretici olan gazetecilere ve medya kuruluşlarına dijital telif olarak hiçbir ödemede bulunmuyorlar. Faaliyet gösterdikleri ülkelerde neredeyse tüm yurttaşların verilerini ve dijital izlerini depolayarak edindikleri kazanca karşın etkili bir vergilendirmeye tabi tutulmuyorlar.

Dijital tekellerin gazeteciliği, demokrasiyi ve toplumsal yaşamı erozyona uğratan hakimiyetine karşı ortak ses

yükseltmek kritik bir ihtiyaç. Dijital platformların ve yapay zekanın gazetecilerin ürettiği haberleri gasp eden işleyişine karşın bizler emeğimizi, nitelikli ve özgün haberciliği, ifade özgürlüğü alanını savunmak ve taleplerimizi dillendirmek için gazetecilik örgütleri olarak bir araya geldik.

15-16 Mayıs 2025 tarihlerinde gazeteciler, hukukçular, siyasetçiler, akademisyenler ve sivil toplum temsilcilerinin de katılımıyla çalıştay ve konferans gerçekleştirdik. Oldukça hızlı gelişen bu yeni alan karşısında medya kuruluşlarını, gazetecileri, gazeteciliği ve ifade özgürlüğünü korunaklı kılmanın yollarını tartıştık. Nihayetinde de sorun alanlarını belirledik; bunlara karşı öneri ve taleplerimizi belirginleştirdiğimiz bir sonuç bildirgesi oluşturduk.

Bu bildirge, süreci sonlandıran bir kapanış metni olarak değil, yeni bir mücadele döneminin başlangıç kılavuzu olarak değerlendirilmelidir. Bu bildirge çalışma haklarımızı, mesleğimizi ve ifade özgürlüğünü ulusaşırı dijital tekellerin yeni sömürgeciliğine karşı savunmak için tüm meslektaşlarımıza ortak mücadele çağrısıdır.

Medya Dayanışma Grubu

DİJİTAL TEKELLER VE TEHDİTLER

- Ulusaşırı dijital platformların trafik, görünürlük, telif ve reklam alanlarında oluşturdukları tekel ile yapay zeka uygulamalarının gazetecilik pratiklerine yoğunlaşması ve haber kaynağı haline dönüşmeye başlaması gazetecilik için yaşamsal tehlike boyutuna ulaşmıştır.
- Dijital tekeller ve yapay zeka (AI), medya sektöründe ve gazetecilikte köklü bir dönüşüm başlatmış, üstesinden gelinmesi gereken zorluklar oluşmuştur. Bu dönüşümü henüz tam anlamıyla gerçekleştiremeyen medya, şimdi de dijital devrimden daha radikal ve yıkıcı değişimler getirebilecek bir dalga ile karşı karşıya kalmıştır.
- Google'ın başını çektiği dijital platformlar, ifade özgürlüğünü, toplumun bilgi edinme ve habere ulaşım hakkını, denetime kapalı ve şeffaf olmayan uygulamalarla kontrol altına almış; gazetecilik üzerinde dijital sömürgeciliğe dayalı hegemonya oluşturmuştur.
- Tekelleşen web tarayıcıları ile arama motorları, insanların haber alma sürecini “keşfet” ve “sosyal medya”

gibi uygulamalara hapsetmekte, arama motorları ve tarayıcıların yerini almaya başlayan yapay zeka uygulamaları da haber trafiği ile medya ilişkisini tümenden koparmaktadır.

- İç denetim mekanizmaları açık olmayan dijital tekeller ve onların geliştirdikleri yapay zeka uygulamaları, kendi şirket hedef ve çıkarlarını toplumsal sorumluluklarının ve kamusal yararın üstünde tutmakta, medya alanında rekabeti ortadan kaldırıp eşitsizlikleri artırmaktadır.
- Gazetecilerin ürettiği fikri eserlerin topluma ulaştırılmasında ve görünürlüğünde belirleyici hale gelen bu platformlar, dijital reklam pazarını da büyük oranda kendisine bağımlı hale getirmiş, dijital medyanın gelir kaynaklarını daraltmıştır.
- Dijital platformların şeffaf olmayan kuralları, parametreleri ve algoritmaları, gazetecilik eserlerinin dolaşıma girmesi ve topluma ulaşmasında engeller oluşturmakta, adaletsizliklere yol açmakta, bağımsız medyanın sürdürülebilirliğini zora sokmaktadır.
- Ülkemizdeki yasal boşluktan yararlanan dijital platformlar ve

yapay zeka uygulamaları, sayesinde gelir elde ettikleri gazeteciler ile medya kuruluşlarına bu gelirden pay vermemekte, ödeme yapmamakta, vergi de ödememektedirler.

- Dev platformların dijital zemindeki etik kodlarını belirleyen, telif modellerini öngören düzenlemeler ve uluslararası anlaşmalar bulunmaması gazetecileri, medyayı ve yayıncı kuruluşları platformlar karşısında oldukça güçsüz ve korunmasız bırakmaktadır.
- Platformların hükümetler ile ticari ve siyasi ilişkileri, medya ve ifade özgürlüğü aleyhine bir dijital ortam oluşmasına yol açmaktadır. Erişim engelleri, görünmez kılınan hesaplar, hukuksuz yasaklamalar söz konusu olmakta ve dijital alan zehirlenmektedir.
- Platformlar, kullanıcıların medya izleme ve tüketim alışkanlıkları da dahil olmak üzere tüm verilerini şeffaf olmayan yöntemlerle toplamakta, bunları ticari amaçlarla yönlendirerek ya da pazarlayarak insanların mahremiyet haklarını ihlal etmektedirler.

ARAYIŞLAR VE ÖNERİLER

- Gazetecilik meslek örgütleri ve medya kuruluşları, teknoloji devlerinin hegemonyasına ve baş döndürücü hızla ilerleyen yapay zeka uygulamalarının gazeteciliğe vereceği zararlara karşı ortak mücadele içinde olmalıdır.
- Arama motorları, web tarayıcılar ve daha önemli yapay zekanın bilgi akışını yeniden şekillendirmesi, gazeteciliğin dönüşümünü de zorunlu kılmakta; medya okur ve izleyicileriyle kurulan bağın güncellenmesini ve farkındalık oluşturulmasını gerektirmektedir.
- Teknoloji devlerinin gazeteciliği, dolayısıyla demokrasiyi yıpratıcı uygulamalarına karşı bağımsız gazeteciliğin ekonomik açıdan dayanışmasını sağlayacak ve editöryal özerkliğini güçlendirecek “habercilik kooperatifleri” gibi yeni kurumsal modeller oluşturulmalıdır.
- Medyanın, dijital tekellerin sağladığı teknolojiye bağımlılıktan kurtulması ve kendi teknolojik çözümlerini (örn. yapay zeka araçları) geliştirebilmeleri için özerk, açık kaynaklı ve kamusal nitelikli destekler oluşturulmalıdır.
- Medya okur ve izleyicilerine haberin ve haberciliğin değerini benimsetmek için STK’lar ile de birlikte çalışılmalı, dijital tekellerden sağlanan gelire dayanmak yerine abonelikler gibi doğrudan okura dayalı gelir modelleri geliştirilmelidir.
- Dijital platformların algoritmik düzenlemeleri ve kurumsal işleyişleri ile yapay zekanın gazetecilik alanındaki uygulamaları, uluslararası ve ulusal gazetecilik örgütleri ile UNESCO benzeri uluslararası kuruluşların denetimine açık ve şeffaf hale getirilmelidir.
- Dijital platformların tekelinin kırılması ve yapay zeka uygulamalarının sağlıklı zeminde ilerleyebilmesi için yasal düzenlemeler yapılmalı; gazetecilik örgütlerinin yanı sıra Rekabet Kurumu, Kişisel Verileri Koruma Kurumu ve Basın İlan Kurumu da devreye girmelidir.
- Küresel teknoloji devleri ile yapay zeka şirketleri gazetecilik eserleri sayesinde elde ettikleri gelirden gazeteciler ve medya kuruluşlarına dijital telif şeklinde pay ödemelidir. Devletin bu şirketlerle görüşmelerinde gazetecilik örgütleri de bulunmalı, kamu yararı gözetilmelidir.

- Yapay zeka destekli arama sonuçlarını da kapsayacak dijital telif gelirlerinin dağıtımı için Türkiye koşulları ile gazeteciliğin gereksinimlerine uygun, küçük ölçekli yayın yapan gazetecilerin de yararlanacağı adil ve şeffaf bir sistem ile bu sistemi uygulayacak özerk bir üst yapı oluşturulmalıdır.
- Dijital Telif Kanunu, dijital telif gelirlerinin gazeteciler ve medya kuruluşlarına dağıtımı konusunda net hükümler içermelidir. Reyting, tıklama ve basın kartlı çalışan sayısı, dağıtımda yegâne kriter olarak görülmemeli; özgünlük, alıntılanma yoğunluğu gibi niteliksel kriterler öne çıkarılmalıdır.
- Dijital Hizmet Vergisi, tüm kullanıcıların verilerine ve sanal izlerine sahip olan dijital platformları da kapsayacak şekilde düzenlenmelidir. Bu platformlardan alınacak vergilerin bir bölümü, medya ve ifade özgürlüğünü desteklemek için kullanılmalıdır.
- Basın İlan Kurumu'nun resmi ilan dağıtım kriterleri de nitelikli gazeteciliği önceleyecek şekilde güncellenmeli, internet haber sitelerine dair elde ettiği veriler ve uyguladığı yaptırımlar şeffaf ve herkesin erişimine açık olmalıdır.
- Dijital platformların hegemonyasına, yapay zeka araçlarının bilgi ekonomisinde artan payına ve bilgiye erişimde büyüyen etkisine karşı farklı ülkelerdeki düzenlemeler sentezlenmeli, haber kuruluşları ve gazetecilik örgütleri ile uluslararası işbirliği ve ortak mücadele hattı kurulmalıdır.
- Dijital tekellere karşı bugün verilecek mücadelenin medya, ifade özgürlüğü ve demokrasinin geleceği bakımından belirleyici sonuçlar doğuracağı unutulmamalı, tüm medya kuruluşları, meslek örgütleri ve gazeteciler bu farkındalıkla hareket etmelidir.

YEREL MEDYA DEKLARASYONU (2025)

GAZETECİLİK VE ÖZLÜK HAKLARI

- İletişim fakültelerindeki gazetecilik eğitimi dijitalleşme de göz önünde bulundurularak güncellenmeli. İletişim fakültelerine gerekli altyapı desteği sağlanmalı. Yeni gazeteciler çağa uygun uygulamalarla donatılmalı.
- Gazeteciler, gazete sahipleri, iletişim fakülteleri gazeteciliğin mesleki birliği ve meslek kanununu tartışmaya açmalı.
- Yaygın ve yerel medya kuruluşlarında iletişim fakültesi mezunlarına öncelik vermesi teşvik edilme-

li. İletişim fakültesi öğrencilerinin bulundukları illerdeki yerel medyada staj görebilmelerini sağlayacak mekanizmalar oluşturulmalı. Gazete ve basın kuruluşları ile iletişim fakültelerinin iş birliği protokollerle güçlendirilmeli. Protokollerin uygulanıp uygulanmadığı denetlenmeli.

- İletişim fakültesi sayısı ve kontenjanları mevcut ihtiyaçlara göre düzenlenerek azaltılmalı, eğitim kalitesi yükseltilerek öğrencilerin medyada yapacakları stajların ücretleri üniversiteler ve kamu tarafından sağlanmalı.
- Gazetecilik mesleği asgari ücret tüzüğüne düşürülmemeli, serbest gazeteciliğe yönelik telif programları artırılmalı ve yaygınlaştırılmalı.
- Gazeteciliğe yönelik mevzuat, devletin medya üzerinde kontrol aracı olmaktan çıkarılmalı, gazeteciye ve haberi koruyacak düzenlemeler oluşturulmalı.
- Gazetecilik meslek örgütleri, yerel gazetecilere haklarının bilincinde olmalarını ve mobbing de dahil olmak üzere tüm hak ihlallerine karşı mücadele edebilmelerini sağlayacak

ve farkındalık yaratacak hukuki destek vermeli.

- Kamuya ait medya kuruluşlarında çalışanlara uygulanan statü farkı (memur-özel statülü personel) ortadan kaldırılmalı.

YEREL MEDYANIN TEKNİK SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ

- Uydu ücretlerinde yerel medyaya pozitif ayrımcılık yapılmalı. Daha düşük reklam gelirlerine sahip yerel kanallara, reklam geliri yüksek ulusal çaptaki televizyonlardan daha uygun tarife uygulanmalı.
- Yerel televizyon kanalları ile yaygın kanallar arasında RTÜK cezaları konusunda da farklı bir tarife geçerli olmalı.
- Haber sitesi domain alımı vergiye tabi olmalı. Medya kuruluşlarının imtiyaz sahipliğinde de niteliksel şartlar aranmalı.
- Basın İlan Kurumu'nun yerel medya organları açısından yerine getirilmesi çok zor olan kuralları gözden

geçirilmeli, koşullar hafifletilmeli.

- BİK yönetmelikleri, yerel medya kuruluşlarının koşulları da göz önüne alarak oluşturulmalı. Bu çerçevede haber yeterliliği konusunda nicelik değil nitelik teşvik edilmeli.
- Basın İlan Kurumu'nun ziyaretçi algoritması ve resmi ilan-reklam dağıtımı ile ödenen bedelleri şeffaf olmalı.
- Basın İlan Kurumu'nun, yerel düzeyde yayın yapan gazetelere ve internet haber sitelerine zorunlu kıldığı asgari çalışan sayısı gözden geçirilmeli.
- Yerel medyayı ve yerel gazetecileri, yerel kamu görevlileri ve siyasilerin baskısından koruyacak mekanizmalar geliştirilmeli.
- Meslek örgütleri, yerel ve yaygın medya arasındaki iş birliği imkanlarını arttıracak organizasyonlar, etkinlikler düzenlemeli.
- Yerelde medya organlarının yerini kamu ve belediyelerin kurduğu özel birimlerin almasının tehlikesine vurgu yapılmalı, kamu kuruluşları ve

belediyeler ile yerel medya arasındaki iş birliği ve teşvikler artırılarak tarafsız ve bağımsız medyanın önü açılmalı.

- Basın kartı sahipliği konusunda kazanılmış haklar güvence altına alınmalı, basın kartı verilmesi konusunda keyfi uygulamalara son verilmeli. Basın kartı verilmesi konusunda gazeteciler ve meslek örgütlerinin görüşü alınmalı.

DİJİTAL MEDYAYA GEÇİŞTE YAŞANAN SIKINTILAR

- Yerel gazetecilik, web sitesi trafiğini olumsuz etkileyen sosyal ağlar, servis sağlayıcıları ve arama motorlarının algoritmaları ile haberlerin niteliğini olumsuz etkileyen SEO haberciliğine karşı mücadelede desteklenmeli.
- Gazeteciliğin sosyal ağlar, servis sağlayıcıları ve arama motorlarının şeffaf olmayan işleyişi yerine, mesleki etik ilkeler çerçevesinde yapılabilmesi için gerekli ekonomik altyapı oluşturulmalı.

- Gazetecilik mesleğine zarar veren, “yurttaş gazeteciliği”, “dijital içerik üreticiliği” ya da “özgün olmayan yapay zeka haberciliği” ile mücadele edebilmek için gazeteciliğin etik değerlerine ilişkin eğitimler artırılmalı. Gazetecilik mesleğinin diğer bilgilendirme faaliyetleri ile arasındaki farklar belirginleştirilmeli.
- Yerel medyanın dijital mecralardaki hızlı teknolojik gelişmeleri takip edebilmesi ve yeni mecralarda nitelikli haber üretebilmesi için dijital teknolojilere ilişkin eğitimler yoğunlaştırılmalı.

- Fikir işçisi olan gazetecilerin, uluslararası sosyal medya platformlarında “dijital işçi” haline gelmelerine karşı meslek örgütlerinin öncülüğünde yasal, kurumsal düzenlemeler yapılmalı. Gazeteci örgütleri bu konuda öncülük etmeli.

GAZETECİLİĞİN ETİK SORUNLARI

- Gazetecilik meslek etiği kuralları tüm gazetecilik meslek örgütlerinin katılımıyla kararlaştırılıp ortaklaş-

tırılmalı. Gazetecilik üzerinde siyasi baskı ve hapis tehdidi yaratan düzenlemeler yerine medyanın özdenetim mekanizmaları güçlendirilmeli, mesleki etik ilke ve kurallarının öncelikle gazeteciler tarafından belirlenmesi ve içselleştirilmesi sağlanmalıdır.

- Gazetecilik meslek örgütleri de mesleki etik ilke ve uygulamaların titizlikle uygulanmasına yönelik çaba içinde olmalıdır.
- Serbest ve dijital mecralarda yayın yapan gazetecilerin de sendikalara ve meslek örgütlerine üye olmaları için çaba harcanmalı ve temel gazetecilik ilkelerinin yeni mecralarda uygulanması için görüş alışverişi içinde olunmalıdır.
- Etik kurallar çerçevesinde medya okur yazarlığı konusunda gazetecilik örgütleri daha fazla adım atmalı, bağımsız medya ombudsmanlığı teşvik edilmelidir.

YEREL MEDYA

DEKLARASYONU İMZACILARI

Ali Südemen

Aksaray Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

Ali Yiğit

Hakkari Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

Arif Kurt

Gaziantep Basın Cemiyeti Başkanı

Bekir Bayram

Giresun Gazeteciler Derneği Başkanı

Cafer Esendemir

Çukurova

Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

Dilek Gappi

İzmir Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

Prof. Dr. Erdem Güven

Erdoğan Erişen

Ordu Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

Hafize Akıncı

Çanakkale Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

Halis Olcay

Bitlis Aktif Yerel

Gazeteciler Derneği Başkanı

Prof. Dr. Günseli Bayraktutan

İsmet Akıncı

Çanakkale Gazeteciler Cemiyeti Onursal Başkanı

Mehmet Çelik

Mardin Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

Prof. Dr. Mesut Yücebaş

Murat Atay

Gaziantep Gazeteciler Cemiyeti Üyesi

Dr. Nuraydın Arkan

Osman Hakan Kiracı

Yozgat Gazeteciler Cemiyeti

Sedat Torun

Gaziantep Gazeteciler Cemiyeti Üyesi

Doç. Dr. Semiray Yücebaş

Vahap Güner

Malatya Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

Zeki Dişkaya

Adıyaman Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

Zeynep Güranlı

Gazeteciler Cemiyeti YK Üyesi

Medya Dayanışma Grubu

